

<https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-07>
УДК 903.5'1(477.54)"07/09":902.2"1998/2021"

Віктор Аксьонов

кандидат історичних наук, завідувач відділу археології
Харківський історичний музей імені М. Ф. Сумцова
Вул. Університетська, 5, 61003, Харків, Україна
Email: aksyonovviktor@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-0696>

Валерій Скирда

кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Майдан Свободи, 4, 61022, Харків, Україна
Email: vskyrda@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7318-6166>

ПОПЕРЕДНІ ПІДСУМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧЕТВЕРТОЇ ДІЛЯНКИ ВЕРХНЬОСАЛТІВСЬКОГО МОГИЛЬНИКА (ВСМ-IV) (1998–2021)

Як цитувати: Аксьонов В., Скирда В. Попередні підсумки дослідження четвертої ділянки Верхньосалтівського могильника (ВСМ-IV) (1998–2021). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2026. Вип. 69. С. 135–147. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-07>

How to cite: Aksionov V., Skyrda V. Preliminary Results of the Exploration of the Fourth Section of the Upper Saltiv Burial Ground (USBG-IV) (1998–2021). *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2026. No. 69. PP. 135–147. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2026-69-07> (In Ukrainian)

© Аксьонов В., Скирда В., 2026

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

У статті підбито попередні підсумки, отримані під час розкопок на четвертому Верхньосалтівському могильнику. Ці роботи проводили в період 1998–2021 рр. археологічні експедиції Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова та Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. За всі роки дослідження цієї ділянки могильника було виявлено й вивчено 132 катакомби, 10 поховань у звичайних ґрунтових ямах, 5 поховань у ямах з підбоєм, 7 дромосів безпоховальних камер та одне кінське поховання в окремій ямі. Завдяки опрацюванню матеріалів цих комплексів вдалося отримати дуже важливу й цікаву інформацію та зробити певні висновки й припущення. Зокрема, виявилось, що відсоток катакомб з кам'яним закладом на ВСМ-IV є найбільшим (30 %) для катакомбних некрополів регіону. Вірогідно, цей показник свідчить про більш високе майнове положення цієї групи аланського населення Верхнього Салтова. Вдалося виявити риси ритуалу, котрі раніше на Верхньосалтівському могильнику не фіксувалися. До таких рис належать поховання тварин (людей) в дромосах катакомб, котрі супроводжували основні поховання. Також були виявлені катакомби, у підлозі поховальних камер яких були навмисне зроблені рівчачки, що раніше на пам'ятці не траплялися. Ще одним досягненням слід вважати виділення такого різновиду поховальних камер, як камери з дворівневою підлогою. Встановлено, що населення Верхньосалтівського городища ховало своїх небіжчиків на ВСМ-IV впродовж усього IX ст. Особливо важливими є катакомбні поховання, які репрезентують початковий етап становлення салтівської культури в басейні верхньої течії Сіверського Дінця. Завдяки дослідженню дитячих поховань на цій ділянці могильника було встановлено існування розподілу дітей у місцевого населення на три вікові групи. Також вдалося здійснити реконструкцію костюму аланської жінки, яка належала до соціально-майнової верхівки верхньосалтівської громади.

Ключові слова: салтівська археологічна культура, алани, катакомба, Верхній Салтів, друга половина VIII — IX ст.

Відкриття так званого четвертого Верхньосалтівського катакомбного могильника (ВСМ-IV) пов'язано з ім'ям В. Г. Бородуліна. Дослідник виявив пам'ятку 1989 р. у 500 м на північ від околиці с. Верхній Салтів, на східних схилах Нетеченського яру. За два роки (1989, 1990) експедиція Харківського історичного музею розкопала тут 17 катакомб (№ 1–17), після чого роботи на могильнику призупинилися.

На ВСМ-IV експедицією під керівництвом В. В. Колоди було досліджено 10 катакомб (№ 18-27) (Koloda 2004). З наступного, 1997 р., і до 2021 р. на ВСМ-IV дослідження проводила археологічна експедиція

ХІМ імені М. Ф. Сумцова під керівництвом В. С. Аксьонова. З 2005 р. до робіт на могильнику долучилася Середньовічна археологічна експедиція історичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на чолі з В. В. Скирдою. Внаслідок цих робіт на ВСМ-IV кількість досліджених поховальних комплексів, з урахуванням розкопаних В. Г. Бородуліним та В. В. Колодою, досягла 164. Від часу розкопок В. В. Колоди роботи на могильнику почали провадити методом рухомої траншеї, що дозволило не тільки виявляти дромоси катакомб, а й досліджувати простір між ними. Більше уваги археологи приділили дослідженню дромосів катакомб, що дало можливість зафіксувати наявність у них ходів повторного проникнення до поховальних камер, пов'язаних з проведенням обряду знешкодження небіжчика (Aksenov 2002; Aksenov 2013a). Матеріали цих досліджень зберігаються у фондах Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова (колекції № 157 – 161, 163, 166, 168, 171, 174, 181, 185, 188, 190, 194, 198, 203, 207, 210, 215, 225, 228, 234, 239) та зберігаються в Археологічній лабораторії Харківського педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.

На четвертій ділянці некрополя (ВСМ-IV), яка займає східні схили Нетеченської яруги, експедицією музею на чолі з В. Г. Бородуліним та авторами цієї статті було досліджено 132 катакомби, 10 поховань у звичайних ґрунтових ямах, 5 поховань у ямах з підбосом, 7 дромосів без поховальних камер та одне кінське поховання в окремій ямі.

Попри більш ніж столітню історію досліджень Верхнього Салтова, який дав назву салтівській археологічній культурі, ця пам'ятка може дивувати й зараз.

Дослідження Верхньосалтівського IV могильника (ВСМ-IV) дозволяють поглибити наші знання щодо поховальної обрядовості етнічної спільноти, котрій належить Верхньосалтівський некрополь. Зокрема, виявилось, що відсоток катакомб з кам'яним закладом на ВСМ-IV є найбільшим (30 %) для катакомбних некрополів регіону. Він навіть перевищує середній показник щодо кількості дерев'яних закладів для катакомбних могильників Подоння (19,8 %) (Aksenov 2018, 46). Великий відсоток катакомб з кам'яним закладом на ВСМ-IV, вірогідно, слід розглядати як показник більш високого майнового

положення тієї групи аланського населення, котрій належала ця ділянка могильника біля Верхнього Салтова.

Дослідження ВСМ-IV дозволили виявити ті риси ритуалу, котрі раніше на могильнику біля с. Верхній Салтів не фіксувалися, однак траплялися в інших груп аланського населення Подонеччя. Це стосується передусім наявності в дромосах катакомб поховань тварин (людей), котрі супроводжували основні поховання. Зокрема, на дослідженій ділянці були відкриті всі відомі на сьогодні типи поховань у дромосах салтівських катакомб: поховання в ніші-підбої, що зроблена в одній з бокових стінок дромосу (№ 59, 64, 120); поховання на дні дромосу (№ 124); поховання в сидячому положенні на вході до поховальної камери (№ 58) (Aksenov 2003, рис. 1; Aksenov 2015b, рис. 2). Стали відомі на ВСМ-IV і поховання тварин в дромосах катакомб. Зокрема, у початковій частині дромосу (над сходишками) катакомби № 104 було зафіксоване поховання собаки (Aksenov 2018, 48).

До останнього часу на Верхньосалтівському некрополі не були відомі катакомби, у підлозі поховальних камер яких були навмисне зроблені рівчачки, як це фіксувалося на Дмитрієвському могильнику (Pletneva 1989, 183, рис. 93). Такий рівчачок, виритий паралельно до передньої торцевої стінки камери, був зафіксований у підлозі катакомби № 69 ВСМ-IV (Aksenov 2018, рис. 3: 1).

Ще в чотирьох випадках (катакомби № 77, 106, 117, 131 ВСМ-IV) безпосередньо біля входу в підлозі камери фіксувалися заглиблення прямокутної та округлої в плані форми розміром до 1,38 x 0,57 м та завглибшки до 0,10 м (Aksenov 2018, рис. 3: 2–4). У підлозі ще трьох поховальних камер (катакомби № 96, 110, 115 ВСМ-IV) біля входу були зафіксовані заглиблення-ніші на всю довжину камери, завширшки 0,8–0,85 м та глибиною до 0,1 м (Aksenov 2018, рис. 3: 5). Ці заглиблення-ніші, судячи з ситуації у поховальній камері катакомби № 96, були призначені для розміщення в них тіл померлих людей. Наявність подібних заглиблень-ніш у підлозі катакомб ВСМ-IV дозволяє виділити такий різновид поховальних камер, як камери з дворівневою підлогою.

Як свідчать матеріали розкопок на ВСМ-IV, салтівці ховали своїх небіжчиків на цій ділянці некрополя впродовж усього IX ст. Проте

привертають увагу комплекси, які репрезентують початковий етап становлення салтівської культури в регіоні. Зокрема, на ВСМ-IV було розкопано дві катакомби — № 141 (2017 р.) та 146 (2018 р.), що містили поховальний інвентар, який дозволяє датувати зазначені комплекси другою половиною VIII ст. (Aksenov 2019). До цього часу матеріали хронологічного горизонту Столбіще-Старокорсунська (740–790 рр. н.е.) були представлені в матеріалах Сатаросалтівського, Рубіжанського, Верхньосалтівського III катакомбних могильників та в похованнях Нетайлівського ґрунтового некрополя.

До останнього часу набори кінського спорядження, які виступали наочним символом належності їх володарів до військової еліти салтівської спільноти (сотників), були знайдені в поховальних комплексах, що були досліджені на головному Верхньосалтівському некрополі (ВСМ-I) (Aksenov 2005, рис. 1–4). Ще один набір кінського спорядження з начільником та позолоченими прикрасами ременів кінської збруї було знайдено в катакомбі № 25 третьої ділянки некрополя Верхнього Салтова (ВСМ-III) (Aksenov 2005, рис. 5, 6). Проте у 2008 р. на ВСМ-IV у поховальній камері катакомби № 93 було виявлено «схованку», яка містила позолочений кінський начільник разом з позолоченими прикрасами ременів кінського спорядження (Aksenov, Laptev 2009, 250, рис. 5). Ця знахідка свідчить про те, що представників військової еліти верхньосалтівської спільноти ховали на різних ділянках великого катакомбного некрополя, котрі, вірогідно, належали представникам різних родових/сімейних груп салтівського населення. Катакомба № 93 (2008 р.) цікава ще і тим, що серед прикрас похованої разом із чоловіком жінки містилися трапецієподібні привіски з Ω -подібними тримачами, які є атрибутом костюму слов'янських жінок. Належність жінки до слов'янського етносу було підтверджено антропологічними дослідженнями (Aksenov, Laptev 2009, 252).

За матеріалами дитячих поховань з катакомб ВСМ-IV було встановлено існування в населення Верхнього Салтова розподілу дітей на три вікові групи: діти до 3–4 років, діти 4–8/10 років (діти старшої вікової групи) та підлітки (10–14 років) (Horuzhaya 2015). Наявність таких груп знайшла відображення у складі поховального інвентарю

поховань дітей різного віку, який залежав від ступеня залучення дітей до соціального, суспільного та виробничого життя салтівської спільноти. Особливістю інвентарю дитячих поховань є те, що в них містяться речі, які виконували роль амулетів-оберегів. Різна кількість амулетів у костюмі дітей однієї вікової групи залежала від стану здоров'я конкретної дитини та кількості дітлахів у родині. Склад інвентарю дитячих поховань підтверджує існування в салтівській спільноті двох основних груп населення: рядових общинників та незначної за чисельністю соціальної та майнової верхівки салтівського суспільства.

Поховальний обряд аланського населення, якому належать поховання на ВСМ-IV, відповідає язичницькому світогляду. Проте в поховальній камері катакомби № 99 (2009 р), де було поховано дорослого чоловіка-воїна з шаблею та дитину, був знайдений бронзовий натільний хрестик, вірогідно, кримського виробництва (Aksenov 2010, рис. 2: 12). Хрестик разом з широким набором язичницьких амулетів (Aksenov 2010, рис. 2-4, 10, 11, 13, 14) входив до костюму дитини. На належність дитини до представників майнової верхівки салтівського суспільства вказував розкішний набірний пояс, який складався зі штампованих срібних елементів поясної гарнітури (Aksenov 2010, рис. 2: 35–40). Наявність натільного хрестика в цій катакомбі свідчить про знайомство аланського населення Верхнього Салтова з християнством. Непрямим свідченням цього слід вважати і факт виявлення в катакомбі № 148 ВСМ-IV глиняного глечика з клеймом на дні у вигляді «лопатевого хреста» (Aksenov 2020, рис. 1: 1, 4). На це вказують і знахідки хрестоподібних підвісок у катакомбах № 30, 85, 94 ВСМ-IV (Aksenov 2013b, илл. 2: 3–5).

Доволі нетипово виглядала катакомба № 119 (2013 р.), у поховальній камері якої було виявлено парне поховання (жінка + дитина), кістяки яких розміщувалися на різних рівнях, що вказує на неодноразове проникнення до катакомби. Окрім того, у цій катакомбі було виявлено 12 срібних арабських дирхемів, які були перетворені на нашивки (2 екз. в дитини) та на підвіски (10 екз. у жінки) (Aksenov 2015a). За весь час дослідження пам'яток салтівської культури такої кількості арабських срібних монет в одному поховальному комплексі не було знайдено жодного разу (Ichenskaia 1982, 145, 146, табл. 5; Laptev 2013, табл. 1).

Відсутність слідів навмисної руйнації жіночого кістяка дозволила провести реконструкцію костюму аланської жінки фертильного віку (Aksekov 2017, рис. 1), яка належала до соціально-майнової верхівки верньосалтівської громади.

У 2021 р. на могильнику було досліджено цікавий комплекс, який складався з двох поховань у ямах з підбоєм, розташованих поряд. Одне поховання належало дитині 2–4 років (№ 164), друге — дитині віком 10–12 років. Обох дітей було поховано у випростаному положенні на спині, але орієнтовані вони були головами в різні сторони. Зокрема, дитина з поховання № 163 була орієнтована головою на захід (униз, за схилом Нетеченського яру), дитина з поховання № 164 — головою на схід (уверх по схилу) (Aksekov 2023). Поховальний інвентар обох дітлахів був представлений переважно скляним намистом. У похованні старшої за віком дитини був знайдений майстерно зроблений глиняний кухоль. Ці два комплекси доповнюють низку ямних поховань відкритих на ВСМ-IV, які маркують собою південний кордон окремої родової/сімейної ділянки на некрополі.

Для катакомб ВСМ-IV характерний досить високий порівняно з іншими ділянками Верхньосалтівського некрополя (ВСМ-I — 56 %, ВСМ-III — 54 %) відсоток людських кістяків зі слідами їх навмисної руйнації, що відбулася в давнину (81 %). Значний відсоток поховань з навмисне зруйнованими в давнину людськими кістяками на ВСМ-IV, можливо, пов'язаний з більш високим щодо інших ділянок некрополя майновим станом похованих у цих катакомбах людей. Свідченням цього є вже вище згадане поховання № 119.

У цілому ж для всіх трьох ділянок (могильників) Верхньосалтівського некрополя (ВСМ-I, ВСМ-III та ВСМ-IV) типовий високий ступінь стандартизації більшості мірних ознак, котрі характеризують поховальні споруди та обряд. Це є свідченням існування якихось «норм» поховальної обрядовості населення, котре залишило цей могильник. У цілому поховальний обряд населення Верхнього Салтова найбільше відповідає поховальним нормам східної групи аланського населення Північного Кавказу, що представлені у 7 та 8 групах аланських катакомбних могильників другої половини V — першої половини VIII ст. (Aksekov

2018, 54). Могильники цих груп концентруються у верхній та середній течії р. Сунжа, на території сучасної Інгушетії, у центральній частині Чечні та пов'язуються з представниками племінної групи «авсурки» (Korobov 2009, 75).

Отже, роботи на ВСМ-IV дозволяють наблизити рішення тих проблем, які не дозволили стати Верхньосалтівському археологічному комплексу своєрідним еталоном для салтівських старожитностей другої половини VIII — IX ст. (Pletneva 2000 29).

Список літератури / References

Aksenov V. S. Bogatое katakombnoe zahoronenie s Verhne-Saltovskogo IV mogil'nika. *Drevnosti* 2014–2015. T. 13. Har'kov: ООО «NTMT», 2015a. S. 288–305. (In Russian)

Аксёнов В. С. Богатое катакомбное захоронение с Верхне-Салтовского IV могильника. *Древности* 2014–2015. Т. 13. Харьков: ООО «НТМТ», 2015а. С. 288–305.

Aksenov V. S. K voprosu interpretacii razrushennyh skeletov v katakombnyh zahoronenijah saltovo-majackoj kultury. *Drevnosti* 2013. T. 12. Har'kov: ООО «NTMT», 2013a. S. 192–210. (In Russian)

Аксёнов В. С. К вопросу интерпретации разрушенных скелетов в катакомбных захоронениях салтово-маяцкой культуры. *Древности* 2013. Т. 12. Харьков: ООО «НТМТ», 2013а. С. 192–210.

Aksenov V. S. Katakomba № 99 Verhne-Saltovskogo IV mogil'nika (k voprosu rasprostraneniya hristianstva sredi saltovskogo naselenija Podoncov'ja). *Sugdejskij sbornik*. Вып. IV. Kiev–Sudak: «Gorobec», 2010. S. 354–364. (In Russian)

Аксёнов В. С. Катакомба № 99 Верхне-Салтовского IV могильника (к вопросу распространения христианства среди салтовского населения Подонцовья). *Сугдейский сборник*. Вып. IV. Киев–Судак: «Горобец», 2010. С. 354–364.

Aksenov V. S. Kompleksy s konskimi nachel'nikami iz Verhnesaltovskogo katakombnogo mogil'nika. *Stepi Evropy v jepohu srednevekov'ja*. T. 4. Doneck: Izd-vo DonNU, 2005. S. 245–260. (In Russian)

Аксенов В. С. Комплексы с конскими начальниками из Верхнесалтовского катакомбного могильника. *Стени Европы в эпоху средневековья*. Т. 4. Донецк: Изд-во ДонНУ, 2005. С. 245–260.

Aksenov V. S., Laptev A. A. K voprosu o slavjano-saltovskih kontaktah (na primere katakomby № 93 mogil'nika u s. Verhnij Saltov). *Drevnosti* 2009. T. 8. Har'kov: ООО «NTMT», 2009. S. 242–258. (In Russian)

Аксёнов В. С., Лаптев А. А. К вопросу о славяно-салтовских контактах (на примере катакомбы № 93 могильника у с. Верхний Салтов). *Древности* 2009. Т. 8. Харьков: ООО «НТМТ», 2009. С. 242–258.

Aksenov V. S. Novi pokhovannia u yamakh z pidboiem rannoserednovichnoho Verkhno-Saltivskoho katakombnoho mohyl'nyka. *Arkheolohiia Pivnichno-Skhidnoi Ukrainy: zdobutky, suchasnyi stan ta perspektvyu*: materialy IV Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (Sumy, 27 kvitnia 2023 r.). Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 2023. S. 6–10. (In Ukrainian)

Аксёнов В. С. Нові поховання у ямах з підбоям ранньосередньовічного Верхньо-Салтівського катакомбного могильника. *Археологія Північно-Східної України: здобутки, сучасний стан та перспективи*: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Суми, 27 квітня 2023 р.). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2023. С. 6–10.

Aksenov V. S. Novye pogrebenija v dromose na Verhne-Saltovskom IV katakombnom mogil'nike. *Laurea I. Antichnyj mir i srednie veka. Chtenija pamjati professora Vladimira Ivanovicha Kadeeva*. Har'kov: ООО «НТМТ», 2015b. S. 12–17. (In Russian)

Аксёнов В. С. Новые погребения в дромосе на Верхне-Салтовском IV катакомбном могильнике. *Laurea I. Античный мир и средние века. Чтения памяти профессора Владимира Ивановича Кадеева*. Харьков: ООО «НТМТ», 2015b. С. 12–17.

Aksenov V. S. Obrjad obezvrezhivanija pogrebennyh v Verhne-Saltovskom i Rubezhanskom katakombnyh mogil'nikah saltovo-majackoj kul'tury. *Rossijskaja arheologija* [Russian Archaeology]. 2002. No. 3. S. 98–114. (In Russian)

Аксёнов В. С. Обряд обезвреживания погребенных в Верхне-Салтовском и Рубежанском катакомбных могильниках салтово-маяцкой культуры. *Российская археология*. 2002. № 3. С. 98–114.

Aksenov V. S. Otkrytiia poslednix let na katakombnom mogil'nike u s. Verkhonii Saltov. *Mikheievski chytannia*. Vyp. 1. Kharkiv: Majdan. 2019. S. 4–13. (In Russian)

Аксёнов В. С. Открытия последних лет на катакомбном могильнике у с. Верхний Салтов. *Михеєвські читання*. Вип. 1. Харків: Майдан, 2019. С. 4–13.

Aksenov V. S. Pokhovalnyi obriad rannoserednovichnoho Verkhno-Saltivskoho mohyl'nyka: dosvid statystychnoho analizu. *Arkheolohiia* [Archaeology]. 2018. No. 2. S. 42–56. (In Ukrainian)

Аксёнов В. С. Похоронний обряд ранньосередньовічного Верхньо-Салтівського могильника: досвід статистичного аналізу. *Археологія*. 2018. № 2. С. 42–56.

Aksenov V. S. Rekonstrukcija kostjuma alanskih zhenshin po arheologicheskim materialam rannesrednekovogo katakombnogo mogil'nika u s. Verhnij Saltov. *Drevnosti*. Т. 15. Har'kov: ООО «НТМТ», 2017. S. 99–109. (In Russian)

Аксёнов В. С. Реконструкция костюма аланских женщин по археологическим материалам раннесредневекового катакомбного могильника у с. Верхний Салтов. *Древности*. Т. 15. Харьков: ООО «НТМТ», 2017. С. 99–109.

Aksenov V. S. Saltovskie kuvshiny s redkimi klejmami iz katakombnyh zahoronenij Verhnego Saltova. *Starozhytnosti Livoberezhnoho Podniprov'ia — 2020*. Poltava, Kharkiv: Майдан, 2020. S. 290–295. (In Russian)

Аксёнов В. С. Салтовские кувшины с редкими клеймами из катакомбных захоронений Верхнего Салтова. *Старожитності Лівобережного Подніпров'я — 2020*. Полтава, Харків: Майдан, 2020. С. 290–295.

Aksenov V. S. Simvoly hristianskoj very v zahoronenijah saltovo-majackoj kul'tury s territorii Har'kovshhiny. *Saltovo-maiats'ka arkeolohichna kul'tura: problemy ta doslidzhennia*. Вуп. 3. Kharkiv: Vydavets' Savchuk O. O., 2013b. S. 15–20. (In Russian)

Аксёнов В. С. Символы христианской веры в захоронениях салтово-маяцкой культуры с территории Харьковщины. *Салтово-маяцька археологічна культура: проблеми та дослідження*. Вип. 3. Харків: Видавець Савчук О. О., 2013б. С. 15–20.

Aksenov V. S. Sydiache pokhovannia z alanskooho katakombnoho mohyl'nyka bilia s. Verkhonii Saltiv. *Arkeolohichniy litopys Livoberezhnoi Ukrainy* [Archaeological Annals of Left-Bank Ukraine]. 2003. No. 2. S. 95–102. (In Ukrainian)

Аксёнов В. С. Сидяче поховання з аланського катакомбного могильника біля с. Верхній Салтів. *Археологічний літопис Лівобережної України*. 2003. № 2. С. 95–102.

Horuzhaya M. V. Detskie pogrebenija iz katakomb Verhne-Saltovskogo katakombnogo mogil'nika (popytka polovozrastnoj i social'noj interpretacii). *Drevnosti 2014–2015*. Т. 13. Har'kov: ООО «НТМТ», 2015. S. 257–274. (In Russian)

Хоружая М. В. Детские погребения из катакомб Верхне-Салтовского катакомбного могильника (попытка половозрастной и социальной интерпретации). *Древности 2014–2015*. Т. 13. Харьков: ООО «НТМТ», 2015. С. 257–274.

Ichenskaia O. V. Osobennosti pogrebal'nogo obrjada i datirovka nekotoryh uchastkov Saltovskogo mogil'nika. *Materialy po khronologii arheologicheskikh pamjatnikov Ukrainy*. Kyiv: Naukova dumka, 1982. S. 140–148. (In Russian)

Иченская О. В. Особенности погребального обряда и датировка некоторых участков Салтовского могильника. *Материалы по хронологии археологических памятников Украины*. Київ: Наукова думка, 1982. С. 140–148.

Koloda V. V. Issledovanija rannesrednevekovyh katakombnyh pogrebenij bliz s. Verhnij Saltov v 1996 g. *Hazariskij al'manah*. Т. 3. Har'kov: «Karavella», 2004. S. 213–241. (In Russian)

Колода В. В. Исследования раннесредневековых катакомбных погребений близ с. Верхний Салтов в 1996 г. *Хазарский альманах*. Т. 3. Харьков: «Каравелла», 2004. С. 213–241.

Korobov D. S. K voprosu o rasselenii alanskikh plemen Severnogo Kavkaza po dannym arheologii i pis'mennyh istochnikam. *Rossijskaja arheologija* [Russian Archaeology]. 2009. No. 1. S. 64–76. (In Russian)

Коробов Д. С. К вопросу о расселении аланских племен Северного Кавказа по данным археологии и письменных источникам. *Российская археология*. 2009. № 1. С. 64–76.

Laptev A. A. Monety v saltovskih pamjatnikah verhnego Podoncov'ja (Verhne-Saltovskij IV-j katakombnyj i Netajlovskij gruntovoj mogil'niki). *I Mezhdunarodnaja nauchnaja konferencija «RASMR»: Vostochnaja numizmatika»: sbornik nauchnyh trudov*. Kyiv: Al'fa Reklama, 2013. S. 114–124. (In Russian)

Лаптев А. А. Монеты в салтовских памятниках верхнего Подонцовья (Верхне-Салтовский IV-й катакомбный и Нетайловский грунтовой могильники). *I Международная научная конференция «РАСМР»: Восточная нумизматика»: сборник научных трудов*. Киев: Альфа Реклама, 2013. С. 114–124.

Pletneva S. A. Na slavjano-hazarskom pogranič'e. Dmitrievskij arheologičeskij kompleks. Moskva: Nauka, 1989. 288 s. (In Russian)

Плетнева С. А. На славяно-хазарском пограничье. Дмитриевский археологический комплекс. Москва: Наука, 1989. 288 с.

Pletneva S. A. Očerki hazarskoj arheologii. Moskva, Ierusalim: Gesharim, 2000. 380 s. (In Russian)

Плетнева С. А. Очерки хазарской археологии. Москва, Иерусалим: Гешарим, 2000. 380 с.

Victor Aksionov

Candidate of History, Head of the Archaeology Department

M. F. Sumtsov Kharkiv Historical Museum

5 University St., 61003, Kharkiv, Ukraine

Email: aksyonovvictor@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-0696>

Valerii Skyrda

Candidate of History, Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

Email: v.v.skyrda@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7318-6166>

**PRELIMINARY RESULTS OF THE EXPLORATION
OF THE FOURTH SECTION OF THE UPPER
SALTIV BURIAL GROUND (USBG-IV) (1998–2021)**

The paper summarizes the preliminary results of the excavations undertaken on the fourth Upper Saltiv burial ground (USBG-IV) from 1998 to 2021 by the archaeological expeditions of M. F. Sumtsov Kharkiv Museum of History and V. N. Karazin Kharkiv National University. Over the years of the study of this section of the burial ground, 132 catacombs, ten burials in regular soil pits, five burials in pits with niches, seven dromoi without burial chambers, and one horse burial in a separate pit were discovered and investigated. These complexes yielded informative material that has enabled the researchers to propose a number of conclusions and hypotheses. In particular, the share of catacombs with a stone foundation at USBG-IV proved to be the largest among the catacomb necropolises of the region (30 percent). This likely indicates a higher property status of this group of the Alan population of Upper Saltiv. It was possible to identify ritual forms that had not been previously recorded at the Upper Saltiv burial ground, such as burials of animals (or people) in catacomb dromoi, which accompanied the main burials. Also for the first time on the site, catacombs were discovered with grooves intentionally made in the floor of the burial chambers. Another outcome of the study of USBG-IV is the identification of a new type of burial chambers — chambers with a two-level floor. It was established that the population of the Upper Saltiv settlement buried their dead at USBG-IV throughout the 9th century. Especially important are the catacomb burials, which represent the initial stage of the formation of the Saltiv culture in the upper reaches of the Siverskyi Donets. Thanks to the study of children's burials

in this section of the burial ground, it was established that the local population practiced the differentiation of children into three age groups. It was also possible to reconstruct the costume of an Alan woman belonging to the propertied elite of the Upper Saltiv community.

Keywords: Saltiv archaeological culture, Alans, catacomb, Upper Saltiv, second half of the 8th to 9th centuries.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису. Крім того, автори повністю дотримувалися етичних норм, зокрема щодо уникнення плагіату, фальсифікації даних і дублювання публікацій.

Внесок авторів: усі автори зробили рівний внесок у виконання цієї роботи.

У роботі не використано ресурси штучного інтелекту.

Conflict of Interest

The authors declare the absence of any conflict of interest regarding the publication of this manuscript. In addition, the authors have fully adhered to ethical standards, including the avoidance of plagiarism, data falsification, and redundant (duplicate) publication.

Author Contributions: All authors contributed equally to the completion of this work.

No artificial intelligence tools were used in the preparation of this work.

Дата першого надходження статті до видання: 03.01.2026.

Date of the article's initial submission to the Journal: 03.01.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.02.2026.

Date of acceptance of the article for publication after peer review: 24.02.2026.

Дата публікації: 20.03.2026.

Date of publication: 20.03.2026.